

KINNITATUD
keskkonnaministri 13.09.2013
käskkirjaga nr 897
muudetud keskkonnaministri 01.03.2016
käskkirjaga nr 199

POOLLOODUSLIKE KOOSLUSTE TEGEVUSKAVA AASTATEKS 2014–2020

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS.....	3
2. OLEMASOLEV OLUKORD.....	4
2.1 Ülevaade poollooduslike koosluste taastamisest ja hooldamisest	4
2.2 Poollooduslike koosluste inventuurid ja seire.....	7
2.3 Tööjaotus riigiasutuste vahel.....	7
3. OHUTEGURID.....	8
4. TEGEVUSKAVAGA SEATAVAD EESMÄRGID	10
4.1 Praegu hooldatavatel alade järjepidev hooldus	10
4.2 Paranenud hoolduskvaliteet.....	10
4.3 Hooldatavate poollooduslike koosluste pindala suurenemine tüpoloogilist esinduslikkust arvestaval moel	11
4.4 Suurenenud teadlikkus.....	13
4.5 Korrastatud andmehõive.....	13
5. MEETMED EESMÄRKIDE SAAVUTAMISEKS.....	14
5.1 Järjepidev hooldamine ja prioriteetsete alade taastamine.....	14
5.2 Hoolduskvaliteedi parandamine.....	15
5.3 Vajalike investeeringute tagamine.....	16
5.4 Maaomandiga seotud küsimuste lahendamine.....	16
5.5 Meetmed poollooduslike koosluste jätkusuutliku majandamise parandamiseks.....	17
5.6 Uuringud, inventuurid ja seire.....	17
5.7 Liigikaitseliselt olulised rannaalad.....	18
5.7.1 Liigikaitseliselt olulised rannaalad.....	18
5.7.2 Liigikaitseliselt oluliste rannaalade toetus.....	18
6. AJAKAVA JA EELARVE.....	20
7. TEGEVUSKAVA LÄBIVAATAMINE JA MUUTMINE.....	22
8. LISAD.....	23

1. SISSEJUHATUS

Poollooduslike koosluste (PLK) tegevuskava on koostatud poollooduslike koosluste elurikkuse säilitamiseks ja selleks kaitsemeetmete planeerimiseks aastateks 2014–2020. Tegevuskava annab ülevaate olemasolevast olukorrast, ohuteguritest, kirjeldab tegevuskavaga seatud eesmärgid aastani 2020 ja meetmed eesmärkide saavutamiseks.

Poollooduslikud kooslused ehk pärandkooslused on loodusliku elustikuga kooslused, mis on arenenud pikaajase mõõduka karjatamise ja niitmise tulemusel. Pärandkoosluste säilitamine on meie looduskaitse üks olulisemaid vastutusvaldkondi. Poollooduslikud kooslused on loopealsed ehk alvarid, pärisaruniidud, nõmmeniidud, lamminiidud ehk luhad, soostunud niidud, puisniidud, rannaniidud ja puiskarjamaad. Poollooduslikke kooslusi iseloomustab suur rohttaimede mitmekesisus, mis loob tingimused ka teiste elustikurühmade rohkuseks. Nii on Eestis poollooduslikud kooslused oluliseks kasvupaigaks näiteks ligi 700 taimeliigile.

Pärandkoosluste loodusväärtused säilivad ainult inimese kaasabil. Ilma niitmise või karjatamiseta niidud võsastuvad ning neile omane liigikoosseis muutub, liigirikkus väheneb. Senise traditsioonilise niitmise ja karjatamise lakkamisele järgnev võsastumine, kadastumine ja roostumine on olulisim niidukoosluste elurikkust ohustav tegur.

Poollooduslike koosluste kaitsmise eesmärgiks on tagada pikaajase mõõduka inimtegevuse kaasmõjul kujunenud pärandkoosluste ja nendest sõltuvate liikide säilimine. Hinnanguliselt vajab meie kaitstavatel aladel säilitamist 60 000 ha poollooduslikke koosluseid. Paljud neist on seisus, kus esmalt on vajalik niiduelustikule vastavad tingimused taastada.

Alates 2001. aastast on poollooduslike koosluste hooldamist ja taastamist üle-eestiliselt toetatud. 2007. aastast on alade hooldamiseks kasutatud peamiselt Maaelu arengukava (MAK) vahendeid. 2013. a on kaitstavatel aladel hoolduses ligikaudu 27 000 ha ja taastamises ligikaudu 3 000 ha poollooduslikke koosluseid.

Looduskaitse arengukava (LAK) näeb ette, et aastaks 2020 suureneb taastatud ja hooldatud poollooduslike koosluste pindala 45 000 hektarini. Selle eesmärgi saavutamise eelduseks on muuhulgas ühiskonna teadlikkuse kasv PLK-de väärtustest, hooldusega tegelevate inimeste arvu suurenemine, nende varustus vajalike vahenditega ning ligipääsuvõimaluste tagamine hooldatavatele aladele. Ülejäänud ligikaudu 15 000 ha poollooduslike koosluste kaitse korraldamine tuleb lahendada aastaks 2030.

Kõik meie pärandkooslused on arvatud Euroopa Liidu (EL) tasandil Natura 2000 võrgustiku abil kaitstavate elupaikade hulka. Käesolev tegevuskava aitab saavutada EL loodus- ja linnudirektiivi eesmärki - tagada kõikide EL-is ohustatud liikide ja elupaikade soodne seisund.

2. OLEMASOLEV OLUKORD

2.1 Ülevaade poollooduslike koosluste taastamisest ja hooldamisest

Kaitstavatel aladel on 2013. a seisuga hooldamist vajavaid poollooduslikke kooslusi 60 000 ha.

Tabel 1. Kaitstavatel aladel hooldamist vajavad poollooduslikud kooslused.

EL loodus-direktiivi kood	Elupaigatüüp	Kaitstavatel aladel (ha)	Hoolduses 2013. aastal (ha)
6280*	loopealne	9 800	2500
6530*	puisniit	4 200	650
6210	lubjarikas aruniit	3 000	1570
6270*	lubjavaene aruniit	2 400	1230
4030	nõmmeniit	900	75
7230	soostunud niit	2 000	1400
1630	rannaniit	13 800	9180
6450	lamminiit	15 600	7040
9070	puiskarjamaa	2 100	1220
6410	sinihelmikaniit	900	430
6510	viljakas aruniit	1 700	820
5130	kadastik	3 300	500
6430	servaniit	300	370
	KOKKU	60 000	26 985

PLK-de hooldamine toimub kultuurrohumaade hooldusest erineval, pärandkooslustele sobival viisil. Kuna erinevalt kultuurpõllumaadest (sh kultuurniitudest) ei ole poollooduslikel kooslustel lubatud intensiivne põllumajandus, kehtivad nende hooldamisel võrreldes kultuurniitude hooldamisega teatud piirangud: niitmist on lubatud alustada hiljem kui kultuurrohumaadel, piiratud on väetiste ning pestitsiidide kasutamist, iseloomuliku liigikoosseisu säilitamiseks ei ole neile aladele lubatud kultuurliike külvata ega anda neil aladel karjatavatele loomadele lisaõöta.

2013. a on kaitstavatel aladel hoolduses ligikaudu 27 000 ha ja taastamises ligikaudu 3 000 ha poollooduslikke koosluseid. Suurem osa hooldatavatest poollooduslikest kooslustest asub eramaal (48%), riigimaadel asub hooldatavast alast 33% ning 19% alasid on jätkuvalt riigi omandis oleval maal. Pärandkoosluste hooldatavast pindalast enamuse ehk 72% hooldavad füüsilisest isikust ettevõtjad, osühingud ja aktsiaseltsid, eraisikud hooldavad 22% ja mittetulundusühingud 6% hooldatavast pindalast.

Rannaniitude ja lamminiitude seisund on tänu viimaste aastate taastamis- ja hooldamistöõdele paranemas. Senisest suuremat tähelepanu tuleb edaspidi pöörata puisniitude ja loopealsete taastamisele ja hooldamisele. Praegu hooldatakse Eestis ligikaudu 2500 ha loopealseid ja 650 ha puisniite, mis on aga liiga väike pindala, et tagada nende säilimine.

Piirangutega seoses saamata jäänud tulu ja hooldamisega kaasneda võivat lisakulu hüvitatakse poolloodusliku koosluse hooldajale makstavate toetustega. Täiendavalt finantseeritakse investeeringuid ning toetuste administreerimist.

- **Loodushoiutoetus**

Loodushoiutoetust makstakse PLK-de taastamiseks ja karjaaedade ehitamiseks kõikidel kaitstavatel loodusobjektidel ja PLK-de hooldamiseks väljaspool Natura 2000 võrgustikku asuvatel kaitstavatel loodusobjektidel.

Toetuse maksmine on reguleeritud keskkonnaministri 01.06.2004 määrusega nr 62 „Loodushoiutoetuse taotlemise, taotluse läbivaatamise ja toetuse maksmise kord, nõuded toetuse maksmiseks ja toetuse määrad“. Taastamiseks antava toetuse määrad on vahemikus 160 – 435 euro/ha, hooldamiseks vahemikus 147 – 199 euro/ha, karjaaedade ehitamiseks taastatavatel aladel.

Loodushoiutoetusteks on Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) looduskaitse programmi vahenditest aastatel 2007–2012 makstud kokku 3,38 miljonit eurot. Selle abil on samal ajavahemikul taastatud 8000 ha PLK-sid ja ehitatud 642 km karjaaedu, lisaks hooldatud väikesepindaliselt pärandkooslusi väljaspool Natura 2000 võrgustikku asuvatel kaitstavatel aladel.

- **Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus**

Poolloodusliku koosluse hooldamise toetust (hooldustoetus) makstakse Natura 2000 aladel asuvate PLK-de hooldamiseks.

Toetust makstakse põllumajandusministri 08.03.2010 määruse nr 19 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord aastateks 2007–2013“ alusel. Hooldamiseks on kaks erinevat toetusmäära: puisniitude hooldamiseks makstakse aastas 238,07 euro/ha, kõikide teiste koosluste hooldamiseks 185,98 euro/ha.

Toetuseks on Maaelu arengukava (MAK) raames aastatel 2007–2012 makstud 22,7 miljonit eurot. 2013. a taotleti Natura 2000 aladel poollooduslike koosluste hooldamiseks toetust kokku 26 985 ha-le, kusjuures 14 765 ha karjatamiseks, 6835 ha niitmiseks ja 5385 ha nii karjatamiseks kui niitmiseks.

- **Muud põllumajandustoetused**

Osaliselt on lagedamad PLK alad kantud põllumassiivide registrisse ning nendele aladele on poollooduslike koosluste hooldamise toetuse asemel võimalik taotleda ka muid pindalatoetusi nagu otsetoetused (ühtne pindalatoetus), MAK-i raames makstav mahetoetus jt. Muude pindalatoetuste puhul ei ole aga kohustuslik järgida mitmeid pärandkoosluste hooldamisel olulisi nõudeid – näiteks hilisem niitmise alustamise kuupäev, mis on tingimuseks PLK

hooldamise toetuse saamisel. Liigirikaste alade valede meetoditega või valel ajal hooldamine võib viia liigirikuse vähenemisele. Seetõttu on soovitatav ka muude pindalatoetuste abil hooldatud aladel järgida poollooduslike koosluste hooldamise toetuse tingimustes toodud nõudeid.

- **Investeeringud**

Poollooduslike kooslustega seotud investeeringuid tehakse hooldatavatele aladele juurdepääsude rajamiseks, niitmisvahendite ja kariloomade soetamiseks. Aastatel 2007–2012 on investeeringuid toetatud järgmiselt:

- Euroopa Regionaalarengu Fondist (ERF) 1200 karilooma ja kahe spetsiifilise niitmisvahendi soetamiseks, teede, truupide ja sildade rekonstrueerimiseks Matsalu ja Soomaa rahvusparkides ning Alam-Pedja looduskaitsealal.
- KIK-i looduskaitseprogrammist 700 karilooma, 70 niitmisvahendi ja ühe puksiirparve soetamiseks, nelja varjualuse ning karjaaedade ehitamiseks.

Lisaks on KA erinevate projektide raames omandanud 460 karilooma, 20 traktorit, 40 niitmisvahendit, 8 võsa eemaldamisvahendit ja 2 parve loomade transpordiks. Kõik need on välja renditud poollooduslike koosluste hooldajatele. Loomade ja tehnika tasuta kasutusse andmine on ennast õigustanud eelkõige raskesti hooldatavate või majanduslikult ebaotstarbekate alade majandamisel ning sellisel kujul peaks toetus jätkuma ka edaspidi.

- **Maaelu arengukava (MAK) tehniline abi**

Tehnilise abi vahenditest tagatakse PLK hooldamise toetuse administreerimine. Alates 2007. aastast on Keskkonnaamet MAK-i tehnilise abi vahendite toel viinud läbi poollooduslike koosluste toetuse taotluste kooskõlastamist, alade kohapealseid kontrole ning töötajate koolitusi. Lisaks on aastatel 2007–2012 MAK-i tehnilise abi vahenditest koostatud poollooduslike koosluste hoolduskavad, tehtud kordustrükk pärandkoosluste inforaamatule, teavitatud ja koolitatud iga-aastaselt PLK hooldajaid ning korraldatud PLK-de taimekoosluste inventuure. Piisav varustatus tehnilise abi vahenditega on eelduseks poollooduslike koosluste tegevuskava edukale rakendamisele.

Eramaa omanikul või rentnikul on võimalik ala taastamiseks taotleda Keskkonnaametist (KA) loodushoiutoetust või pakub KA eramaa omanikule võimalust taastada poollooduslik kooslus mõne projekti raames. Peale seda on maaomanikul või rentnikul võimalik ala hooldamise eest taotleda PLK hooldamise toetust. Poollooduslike koosluste taastamine ja hooldamine riigimaadel toimub Keskkonnaameti ja Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) eestvedamisel ja koostöös maahooldajatega. RMK korraldab nendele aladele rendikonkursi ning sõlmib pikaajalised lepingud alade hooldamiseks. Esmase taastamise viib läbi RMK eemaldades alalt likviidse puidu. Lõpliku taastamise teeb loodushoiutoetuse abil rentnik, nagu ka edasise ala hoolduse.

Poollooduslike koosluste parimate hooldusvõtete tehniliseks kirjeldamiseks on KA tellimisel teadlaste-ekspertide töörühmade poolt aastatel 2009–2012 koostatud järgmised niitude hoolduskavad: 1) loopealsed (6280)¹ ja kadastikud (5130), 2) rannaniidud (1630), 3) lamminiidud (6450, 6430), 4) puisniidud (6530) ja puiskarjamaad (9070), 5) soostunud ja aruniidud (6410; 6430; 7230; 6210; 6270; 6510; 4030). Hoolduskavad on kättesaadavad

¹ Numbrid PLK-de taga tähistavad EL loodusdirektiivi elupaigatüüpide koode.

Keskkonnaameti kodulehel:

<http://www.keskkonnaamet.ee/keskkonnakaitse/looduskaitse-3/poollooduslikud-kooslused-2/>

2.2 Poollooduslike koosluste inventuurid ja seire

Poollooduslike koosluste üle-eestiline kaardistamine, taimkatte inventeerimine ja kaasaegsete andmebaaside koostamine toimusid aastatel 1999–2004. Algselt koguti niidukoosluste digitaliseeritud andmed ainult Pärandkoosluse Kaitse Ühingu andmebaasi. Hiljem loodi selle ja Natura inventuuride andmestiku põhjal poollooduslike koosluste digitaliseeritud andmestik Eesti Looduse Infosüsteemi (EELIS).

Seoses PLK hooldustoetuse maksmise alustamisega Maaelu arengukava vahendusel 2007. aastal on EELIS-es asuvat andmestikku iga-aastaselt täiendatud nii taimkatte inventuuride kui ka KA spetsialistide kohapealsete kontrollkäikude andmete alusel. Inventuure on tellitud KA poolt koostatud KIK-i projektide abil (2007–2009, 2013) ning MAK-i tehnilise abi vahenditest (2010–2012). Samuti on andmeid uuendatud kaitsekorralduskavade koostamiseks tellitud elupaikade inventuuridest saadud andmetega.

Igal aastal on uuendatud ligikaudu 3000–5000 ha poollooduslike koosluste taimestiku ja seisundi andmeid. Andmete ajakohastamine tagab vajaliku info olemasolu andmebaasis ning väldib vigu toetuste maksmisel.

Poollooduslike koosluste seisundiinfot annab riiklik seire. „Eluslooduse mitmekesisuse“ seire „Haruldaste ja ohustatud taimekoosluste seire“ allprogrammis seiratakse rannaniitude, loopealsete, puisniitude ja luhaniitude taimkatet kogu levila piires. Olulise sisendi koosluste seisundi kohta annavad ka erinevad liigiseire programmid, kus seiratakse poollooduslike koosluste liike (nt kahepaiksete seire, rannaniitude linnustiku seire, päevaliblikate seire, soontaimede seire jt).

2.3 Tööjaotus riigiasutuste vahel

Poollooduslike koosluste hooldamise ja taastamise korraldamine on jagatud mitmete asutuste vahel. Järgnevalt on kirjeldatud iga asutuse peamised vastutusvaldkonnad:

- **Keskkonnaministeerium (KKM)**

KKM korraldab poollooduslike koosluste kaitse sisuliste eesmärkide seadmise ja vastavate õigusaktide ettevalmistamise.

- **Keskkonnaamet (KA)**

KA korraldab loodushoiutoetuste (taastamistoetus) maksmist eramaal, RMK poolt välja renditud riigimaal ning ajutise loaga kasutusse antud jätkuvalt riigi omandis oleval maal; planeerib vahendid taastamiseks, sh valmistab ette vajalikud projektitaotlused ja kooskõlastab poollooduslike koosluste hooldustoetuse taotlused.

KA ülesandeks on läbi viia kohapealsed kontrollid loodushoiutoetuse ja poollooduslike koosluste hooldustoetuse raames teostatavate tööde täitmise osas.

KA korraldab poollooduslike koosluste teemalisi koolitusi ning nõustab nende kooslustega seotud küsimuste osas teisi riigiasutusi (sh abistab seadusandluse, arengu ja tegevusplaanide väljatöötamise juures, annab hooldus- ja taastamistingimused).

KA korraldab poollooduslikel kooslustel inventuure ning tulemuslikkuse seiret, annab sisendit uuringute teemadeks ning uuendab Keskkonnaagentuuri poolt hallatavat keskkonnaregistri poollooduslike koosluste andmebaasi.

KA planeerib kaitsekorralduskavadega poollooduslike koosluste hooldamiseks või taastamiseks vajalikud infrastruktuuri arendused.

- **Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK)**

RMK korraldab riigimaade rentimise poollooduslike koosluste esinemisaladel ja korraldab esmase taastamise renditavatel riigimaadel. RMK teostab vajalikud taristu parendamised poollooduslikel kooslustel, kasutades selleks oma vahendeid või koostab selleks vajalikud projektitaotlused. Samuti valmistab RMK ette poollooduslike koosluste esinemisaladel jätkuvalt riigi omandis olevate maade riigistamise.

- **Põllumajandusministeerium (PM)**

PM valmistab ette poollooduslike koosluste hooldamise meetme Maaelu arengukavas, vastava seadusandluse ning näeb ette vahendid PLK hooldamise toetuse ja MAK-i tehnilise abi elluviimiseks. PM korraldab koostöös KA-ga koosluste hooldajatele suunatud looduskaitsehooldustajate teenuse.

- **Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Amet (PRIA)**

PRIA korraldab poollooduslike koosluste hooldamise toetuse maksmise koostöös KA-ga.

- **SA Keskkonnainvesteeringute Keskus (SA KIK)**

SA KIK ülesandeks on poollooduslike koosluste loodushoiutoetuste ja investeeringutoetuste projektide taotluste menetlemine ja rahastamine.

- **Keskkonnaagentuur (KAUR)**

KAUR korraldab poollooduslike koosluste keskkonnaregistri andmebaasi haldamise ja uuendamise, eluslooduse ja tulemuslikkuse seire.

3. OHUTEGURID

Peamised poollooduslikke kooslusi ohustavad tegurid on järgmised:

- **Võsastumine** (ka metsastumine, roostumine, kadastumine)

Võsastumine ohustab kõiki niidukooslusi, kuid suuremaks võib ohtu hinnata suure liigirikkusega kooslustele, kus traditsioonilisest hooldamisest sõltub suur hulk liike. Üleriigilise hooldamisplaani puudumise tõttu on jäänud mõnede niidutüüpide (eelkõige loopealsed ja puisniidud) hooldusvajadus tähelepanuta, mistõttu praegu hooldatavate poollooduslike koosluste pindala ei taga kõigi vastavate koosluste ega liikide säilimist. Kuna

lood ja puisniidud on paljude elustikurühmade poolest väga kõrge elurikkusega kooslused, on nende hävimisel kriitiline mõju Eesti elustikule.

Hoolduse puudumisel on erinevaid põhjuseid, millest peamised on majandusliku huvi puudumine poollooduslike koosluste hooldamise vastu, vähene teadlikkus looduskaitse ja niidukoosluste hooldamise nõuetest, maapiirkondade vähene asustatus, hooldustöö keerukus ja kulukus (niidud asuvad sageli üleujutatavatel või raskesti ligipääsetavatel aladel), hooldusvahendite puudus, niidetud heina kasutusvõimaluste puudumine ja transportimise kulukus. Oluliseks ohuteguriks on usaldusväärsete partnerite, kelle abil tagada jätkusuutlik ja kvaliteetne hooldus, vähesus.

Niitmisel tekkinud suured heina ülejäägid on probleemiks eelkõige konkreetsetes piirkondades nagu Alam-Pedja ja Matsalu. Huvi ja võimalus heina suuremahuliseks kasutamiseks kohapeal puudub või on väike, selle transportimine võimalikku kasutuspaika muudab hooldamise (taastamise) majanduslikult ebaefektiivseks.

Kuigi erinevad toetuskeemid taastamise, hooldamise ning investeringute jaoks on loodud, peavad inimesed neid sageli liialt keerukateks ning loobuvad seetõttu hooldamisega alustamisest. Taastamine loodushoiutoetuse abil toimub ühe-aastaste lepingute alusel, mis ei taga taastamistöde järjepidevust ja suurendab taastajates ebakindlust töö jätkamise osas.

Kuna aastatel 2007–2013 kehtinud hooldamise toetusmäärad on välja arvatud 2006. a hinnataseme alusel, võib eeldada, et need ei vasta kulutustele 2014. a hinnataseme juures. Hindamist vajab toetusmäärade vastavus keerukates oludes nagu näiteks käsitsi hooldatavad alad (eelkõige puisniidud). Jätkuvalt tuleb toetada hooldajaid investeringutega loomade ja tehnika ostul ning vajaliku infrastruktuuri rajamisel.

- **Ebasobivad hooldusvõtted ja hoolduse ebapiisav kvaliteet**

Ebasobivad hooldusvõtted ja hoolduse ebapiisav kvaliteet on põhjuseks, miks poollooduslike koosluste seisund kõigil hooldatavatel aladel ei ole paranenud. Ebasobivale hooldusele osutab mitmete PLK-dega seotud liikide (nagu kõre ja kurvitsalised) arvukuse langus, seda ka vaatamata hoolduses olevate alade pindala suurenemisele.

Sagedasemateks probleemideks on ebasobiv hooldussagedus või karjatamiskoormus, vale tehniline võte (nt hekseldamine, purustamine) ning heina koristamata jätmine. Valdav on liiga vähene niitmissagedus ja madal karjatamiskoormus, liigsage niitmine või ülekarjatamine ei ole nii domineerivad, kuid üksikuid probleemalasid leidub. Ebasobivad hooldusvõtted on suuremaks probleemiks ranna- ja luhaniitude (aga ka nõmmeniitude) puhul. Hoolduses tuleb arvestada liikide erinevast nõudlusest tulenevaid hooldusvajadusi. Mõnikord on ohuteguriks ka hoolduse puudumine taastamisjärgselt.

- **Poollooduslike koosluste kultuuristamine**

Kultuuristamine võib seisneda nii liigilise koosseisu muutmises (heinaseemne külvamine) kui väetamises ja on probleemiks eelkõige väljaspool kaitstavaid alasid. Kultuuristamine ohustab (ja on ajalooliselt mõjutanud) eelkõige aruniite.

- **Killustamine**

Killustamine tähendab poollooduslike koosluste tükeldamist, mida võib põhjustada mitmesugune inimtegevus, millest sagedasem on teede ja ehitiste rajamine. Killustamise tulemusel tekivad endise tervikliku niiduala asemele mitu üksteisest eraldatud ja algsest väiksemat niidulaiku. Killustamisega kaasneb servaefekti negatiivse mõju suurenemine, väheneb niidualade sidusus. Ajapikku viivad need muutused liigikoosseisu muutumisele ja elurikkuse vähenemisele.

Oht on suurem kuivadele liigirikastele kooslustele (eeskätt aruniitudele), kus arendustegevusi on lihtsam teha kui liigniisketel aladel ja kus inimtegevuse tulemusel niidukooslused on väikesepinnaliseks muudetud juba eelnevalt. Kaitstavatel aladel asuvate PLK-de killustumise peab välistama ala kaitsekord.

- **Ehitamine**

Ehitamine põhjustab nii niitude täielikku hävimist kui killustumist. Selle mõju võib olla märkimisväärne väljaspool kaitstavaid alasid, kaitstavatel aladel peab seda välistama kaitsekord. Ehitustegevus võib siiski osutada ohuks kaitseala piiranguvööndis või hoiualal, samuti esteetiliselt atraktiivsetes piirkondades nagu rannikualad.

- **Kuivendamine**

Kuivendamine on suureks ohuteguriks märgadele niitudele nagu rannaniidud, luhaniidud ja soostunud niidud. Kuivendamine võib olla läbi viidud otseselt niidu kuivendamiseks (nt paljud rannaniidud), tuleneda kõrvalmõjuna põllumaade või metsade kuivendamisest või kaasneda mõne arendustegevusega. Kaitsealadel tuleb olemasoleva kuivenduse negatiivse mõju leevendamise ja kaotamise meetmed sätestada kaitse-eeskirjade ja kaitsekorralduskavadega.

- **Info ebaühtlane kvaliteet**

Poollooduslike koosluste andmebaasides olev info on kohati ebaühtlase kvaliteediga. See võib põhjustada valesid hooldusvõtteid, kaitseotsuseid ja -eesmärgipüstitusi. Samuti ei anna praegune seire piisavat infot, et hinnata taastamis- ja hooldusvõtete asjakohasust.

4. TEGEVUSKAVAGA SEATAVAD EESMÄRGID

4.1 Praegu hooldatavatel alade järjepidev hooldus

Esmane tähtsus on juba hoolduses olevate alade hoolduse jätkamisel, sest need alad on liigirikkuse ja genofondi kandjad, kus pärandkooslustele tunnuslikud liigid saavad säilida ja võimalusel levida.

4.2 Paranenud hoolduskvaliteet

Hoolduskvaliteedi tõstmine on oluline poollooduslikest kooslustest sõltuvate liikide seisundi paranemiseks. Aastaks 2020 peab olema tagatud niitudega seotud kaitsealuste liikide (eelkõige I kategooria liikide) seisundi paranemiseks vajalik hoolduskvaliteet ja kõikide poollooduslike koosluste seisundi paranemine

4.3 Hooldatavate poollooduslike koosluste pindala suurenemine tüpoloogilist esinduslikkust arvestaval moel

Poollooduslikest kooslustest sõltuvate liikide säilimiseks ja niidualade sidususe parandamiseks tuleb suurendada hooldatavate PLK-de pindala vähemalt 45 000 hektarini nagu määratleb Looduskaitse arengukava. Koosluste kaupa on hooldamisesmärgid toodud tabelis 2.

Alad, mille taastamine on prioriteetne, on määratletud eksperttöörühmade poolt. Alade valikuprintsiibid olid järgmised:

- Taastada ajaloolisele levikule võimalikult sarnane alade võrgustik.
- Taastada alad, kus on säilinud võimalikult palju niidutüübile looduslikult omast taimestikku (näiteks loopealsete puhul ei ületa kadakate katvus 75–80%).
- Taastada alad, mis on hoolduses olevate niidukoosluste vahetus naabruses, nt hooldatud niitude kõrval paiknevad hooldamata niiduosad ning alad, mis on olulised mõne liigi levikukoridori ja sidususe tekitamiseks. Näiteks loopealsete taastamisel keskendutakse neljale regionaalsele tsentrile (Hiiumaa, Muhumaa, Saaremaa ja Pärnumaa), kus juba loopealseid hooldatakse.

Tabelis 2 on toodud iga elupaigatüübi kohta 2013. aastal püsivalt hooldatud pindala, aastaks 2020 seatav eesmärk ning eesmärgi saavutamiseks püsivasse hooldusesse lisanduvate alade pindala.

Tabel 2. Poollooduslike koosluste hooldamine 2013. a ning taastatavad ja hooldatavad pindalad kuni aastani 2020

Priori- teet	EL direktiivi kood	Elupaigatüüp	Hoolduses 2013(ha)	Taastamine (ha)							Tõus aastaks 2020(ha)	Kokku hoolduses 2020(ha)
				2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
I	6280	loopealne	2500	90	160	500	1500	1350	800	800	5200	7700
I	6530*	puisniit	650	60	100	140	200	700	750	700	2650	3300
I	6210	lubjarikas aruniit	1570	40	60	100	150	200	150	150	850	2420
I	6270*	lubjavaene aruniit	1230	30	50	100	150	150	100	70	650	1880
I	4030	nõmmeniit	75	10	15	20	30	50	50	40	215	290
II	7230	soostunud niit	1400	50	70	100	100	80	60	40	500	1900
II	1630*	rannaniit	9180	400	400	300	220	100	100	100	1620	10800
II	6450	lamminiit	7040	100	200	300	500	1000	1500	1560	5160	12200
III	9070	puiskarjamaa	1220	10	20	30	50	70	100	150	430	1650
III	6410	sinihelmikaniit	430			10	30	50	60	70	220	650
III	6510	viljakas aruniit	820	10	30	60	80	100	120	120	520	1340
III	5130	kadastik	500									500
III	6430	servaniit	370									370
		Kokku	26985	800	1105	1660	3010	3850	3790	3800	18015	45000

*Kadastik taastatakse loopealseteks ja aruniitudeks.

Loopealne (6280*)

2013. aasta seisuga on Eestis hoolduses 2500 ha loopealseid. See ei taga loopealsete liigirikkuse säilimist ning kiire alade kinni kasvamine kadaka ning männiga muudab elupaigatüübi taastamise ajakriitiliseks. Aastaks 2020 on eesmärgiks hooldada vähemalt 7770 ha loopealseid. Taastamisega on plaanis alustada planeeritava perioodi alguses, et vältida edasist liigirikkuse kadu. Selle eesmärgi saavutamiseks on otstarbekas koostada taastamisprojekt (LIFE), mille käigus taastatakse olulised loopealsete esinemisalad, valmistatakse ette taastatud alade järjepidev hooldus ja tõstetakse ka maaomanike teadlikkust.

Puisniit (6530*)

2013. aasta seisuga on püsivas hoolduses 650 ha puisniite. Puisniitude pindala Eestis on viimase saja aasta jooksul vähenenud tuhat korda. Puisniitude liigirikkuse säilimiseks taastatakse ning hooldatakse paremini säilinud väärtuslikke puisniitusid. Eesmärk on tõsta hoolduses olevate niitude pindala 2020. aastaks vähemalt 3300 hektarini. Selleks on otstarbekas koostada taastamisprojekt (LIFE).

Lubjarikas aruniit (6210)

2013. aasta seisuga on Eestis hoolduses 1570 ha lubjarikkal mullal esinevaid kuivi niite. Eesmärk on suurendada hooldatavate lubjarikaste aruniitude pindala 2420 hektarini aastaks 2020.

Lubjavaene aruniit (6270*)

2013. aasta seisuga on hoolduses 1230 ha lubjavaesel mullal esinevaid liigirikkaid niite. Eesmärk on suurendada hooldatavate lubjavaeste aruniitude pindala 1880 hektarini aastaks 2020.

Nõmmeniit (4030)

2013. aasta seisuga on nõmmesid hoolduses 75 ha ning aastaks 2020 on eesmärgiks hooldada 290 ha nõmmi.

Soostunud niit (7230)

2013. aasta seisuga on soostunud niite hoolduses 1400 ha ning aastaks 2020 on eesmärgiks hooldada 1900 ha soostunud niite.

Rannaniit (1630*)

2013. aasta seisuga on hoolduses 9180 ha rannaniite. Erinevate projektide käigus on taastatud enamus väärtuslikke rannaniite Eestis, mistõttu edasine suurepindalaline taastamine ei ole esimese prioriteetsusega. Tegevuskava perioodil tuleb tähelepanu pöörata eelkõige hoolduskvaliteedi parandamisele, et tagada rannaniiduliikide soodsad elutingimused. Pikaajaline eesmärk (aastaks 2020) on suurendada hooldatud rannaniitude pindala 10 800 hektarini.

Lamminiit (6450)

2013. aasta seisuga on hoolduses 7040 ha lamminiite, mistõttu lamminiitude olukord on oluliselt parem kui paljudel teistel poollooduslikel kooslustel. Tegevuskava perioodil on seepärast pindala suurendamise kõrval olulise tähtsusega hoolduskvaliteedi parandamine. Selleks tuleb uuendada alade ligipääsude infrastruktuuri, leida võimalusi heina kasutamiseks,

soetada hooldamiseks sobilikku eritehnikat. Pikaajaliseks eesmärgiks on suurendada hooldatavate lamminiitude pindala 12 200 hektarini.

Puiskarjamaa (9070)

2013. aasta seisuga on hoolduses 1220 ha puiskarjamaid, mistõttu nende olukord on oluliselt parem kui puisniitudel. 2020. aasta eesmärgiks on hooldada 1650 ha puiskarjamaid ning parandada juba kasutuses olevate puiskarjamaade hoolduskvaliteeti, eelkõige valgustingimusi.

Sinihelmikaniit (6410)

2013. aasta seisuga on hoolduses 430 ha sinihelmikakooslusi. Eesmärk on suurendada hooldatavate sinihelmikaniitude pindala 650 hektarini aastaks 2020.

Viljakas aruniit (6510)

2013. aasta seisuga on hoolduses 820 ha viljakaid aruniite. Eesmärk on suurendada hooldatavate viljakate aruniitude pindala 1390 hektarini aastaks 2020.

Servaniit (6430)

2013. aasta seisuga on hoolduses 370 ha servaniite. Eesmärk on tagada juba hoolduses olevate servaniitude püsivalt hoolduses oleva pindala säilimine aastani 2020.

Täiendavatest taastamist vajavatest poollooduslikest kooslustest asub eramaal 50%, riigimaal 31%, jätkuvalt riigi omandis oleval maal 18% ja munitsipaalmaal 1%.

Aastaks 2020 hooldatavad alad on toodud lisas 1 esitatud kaartidel ja eraldi Mapinfo kihina. Eelisjärjestades erinevaid kooslusi tuleb aastatel 2014–2020 enim tähelepanu pöörata loopealsetele ja puisniitudele, kuna nende, erakordselt liigirikaste koosluste hooldatud pindala on endiselt nii väike, et ei taga nende koosluste ja seega ka neist sõltuvate liikide säilimist Eestis. Eriti ajakriitiline on loopealsete taastamine selle elupaigaga seotud liikide hävimisohu tõttu.

4.4 Suurenenud teadlikkus ja parem infovahetus

Teadlikkuse tõstmine, et teadvustada poollooduslike koosluste tähtsust, on nii maaomanike, PLK-de hooldajate kui ka erinevate huvigruppide hulgas ülioluline poollooduslike koosluste säilimise tagamiseks. Erinevad temaatilised teabepäevad, koolitused maaomanikele-hooldajatele, kohaliku kogukonda kaasavad ümarlauad, mitmekesised infomaterjalid on olulised vahendid pärandkoosluste väärtustest teavitamiseks ning kohaste hooldusvõtete levitamiseks. Paranema peab infovahetus riigiasutuste ja maaomanike/maahooldajate vahel. See on eelduseks, et tagada individuaalne lähenemine huvigruppidele ja leida pikaajalised partnerid vajalike tööde läbiviimiseks.

4.5 Korrastatud andmehõive

Vajalik on poollooduslike koosluste andmebaasi arendamine ja andmete sisuline korrastamine, koosluste inventeerimise põhimõtete täpsustamine ning asjakohase tulemuslikkuse hindamise seiresüsteemi loomine.

5. MEETMED EESMÄRKIDE SAAVUTAMISEKS

5.1. Järjepidev hooldamine ja prioriteetsete alade taastamine

Hooldatavate ja taastatavate alade valim lähtub põhimõttest:

I prioriteet – hoolduses olevate alade hoolduse jätkamine ja kõrge prioriteediga niidutüüpide (looniitude, puisniitude, liigirikaste aruniitude ja nõmmeniitude) täiendavate alade taastamine ja hooldamine.

II prioriteet – soostunud niitude, rannaniitude ja lamminiitude taastamine.

III prioriteet – ülejäänud niidutüüpide täiendav taastamine.

- **Hoolduse ja taastamise toetamine**

Aastaks 2020 planeeritakse taastada veel 18 000 ha poollooduslike kooslusi, mille hinnanguline maksumus on 18 miljonit eurot. Poollooduslike koosluste hooldamine aastatel 2014–2020 maksab hinnanguliselt 38 miljonit eurot, millele lisandub ühtne pindalatoetus (ÜPT)². Poollooduslike koosluste taastamiseks on võimalik raha leida nii siseriiklikest allikatest (SA KIK) kui välisvahenditest (Ühtekuuluvusfond, LIFE). Hoolduseks makstakse raha peamiselt MAK-i vahenditest.

- **Hooldustoetuse ühtlustamine**

Järgmisel rahastamisperioodil (2014–2020) kavandatakse rakendada Maaelu arengukava raames makstavat poollooduslike koosluste hooldamise toetust ka väljaspool Natura 2000 alasid asuvatel kaitstavatel loodusobjektidel. Samuti antakse võimalus toetuse saamiseks väljaspool kaitstavaid alasid asuva PLK hooldajatele juhul, kui nende poolt tellitud PLK inventuur näitab, et ala hooldusesse võtmine on looduskaitsele põhjendatud..

- **Täiendavate projektide ettevalmistamine loopealsete ja puisniitude taastamiseks ja hooldusesse võtmiseks**

Loopealsete ja puisniitude olukorra parandamiseks tuleb ette valmistada eraldi taastamisprojektid (nt LIFE), kusjuures projekt peab lisaks taastamistegevustele oluliselt panustama ka teadlikkuse tõusule.

- **Toetusskeemide ajakohastamine**

Rahastamisperioodiks 2014–2020 tuleb analüüsida kehtivate hooldus- ja taastamistoetuste ajakohasust ning vajadusel neid muuta. Eriti kriitiline on ajakohastada puisniitude hooldusmäär, sest hooldatavate puisniitude pindala on vähenemas.

- **RMK tegevuse laiendamine poollooduslike koosluste taastamisel ja hooldamisel**

RMK arengukava näeb ette, et aastaks 2016 on RMK hallatavatel maadel hooldatavate poollooduslike koosluste pindala vähemalt 16 000 ha (2012. a oli see 8000 ha). Kui praegu teostab RMK väljarenditavatel poollooduslikel kooslustel esmase taastamise ehk likviidse puidu eemaldamise ja seejärel asub rentnik ala taastama loodushoiutoetuse abil, siis edaspidi tuleks kaaluda süsteemi muutmist nii, et RMK taastaks enne maa rentimist poolloodusliku koosluse sellisele tasemele, mis võimaldaks rentnikul seda ala kohe hooldama asuda.

² Aladele, kus PLK vastab otsetoetuse tingimustele, on võimalik taotleda täiendavalt ühtset pindalatoetust (ÜPT)

5.2. Hoolduskvaliteedi parandamine

- **PLK hooldustoetuse nõudeid tuleb täiendada järgnevalt:**

- niidetavatel aladel hekseldamise keelamine (võib erandkorras lubada peale piisavat karjatamist)
- karjatatavate alade
 - hooldusnõuete tõhustamine (50% madalmurususe nõue praeguse 30% asemel).
 - lisameetme rakendamine rannaniitude tõhusamaks hooldamiseks (karjatamiskoormuse suurendamiseks) kurvitsaliste ja kõre elupaigas saavutamaks vastavate liikide leiukohtades nende elupaiganõudlustele vastav hoolduskvaliteet.

- **Teiste põllumajandustoetuste saajate teadlikkuse tõstmine**

Poollooduslike koosluste alale on võimalik võtta ka teisi põllumajandustoetusi, mis ei sätesta nõudeid poollooduslike koosluste väärtuste säilimisele. Oluline on selliste toetuste saajate teadlikkuse tõstmine poollooduslike koosluste loodusväärtusest ning selgitustöö tegemine oluliste nõuete täitmise vajaduse osas (alaid ei tohi hekseldada, niitmist tuleb alustada tavapärasest hiljem ning suuremaid alasid tuleb niita keskelt lahku või servast serva meetodil).

- **Traditsiooniliste hooldusvõtete järgmine**

Poollooduslike koosluste hooldamisel tuleb lähtuda vastava koosluse hoolduskavas toodud juhistest. Rannaniidud, lamminiidud, aruniidud ja soostunud niidud tuleb hoida vabad roost ja võsast. Säilitada tuleb elurikkust soodustavaid elemente nagu kiviaiad, puudetukad, vanad küünikohad jms. Hooldusvõtete järgimise tõhustamiseks on põhirõhk koolitustel.

- **Majandamisüksusepõhiste plaanide koostamine.**

Poollooduslike koosluste taastamine toimub peamiselt loodushoiutoetuste abil. Poollooduslike koosluste jätkusuutlikuks kaitsmiseks on oluline tagada, et taastamisele järgneks regulaarne hooldus. Taastamistoetuse praegune üheaastane skeem ei ole parim viis tagamaks taastatud alal järjepidevat hooldust.

Tööde pikemaajalise planeerimise üheks vahendiks on majandamisüksusepõhine plaan, mis annab hooldajale pikemaajalise visiooni tehtavast tööst. Kogu taastamine toimub sellisel juhul ühe taastamislepingu raames ning vastavalt majandamisüksusepõhisele plaanile hooldaja ja korraldaja vahel sõlmitud raamkokkuleppe alusel. Plaan koostakse majandamisüksusele enne ala taastamist 5–7 aastaseks perioodiks ning see sisaldab kirjeldust vajalikest töödest ning võimalikest rahastusallikatest.

- **Hooldatavate alade hoolduskvaliteedi kontrollimine**

Hoolduskvaliteedi parandamisele aitab kaasa poollooduslike koosluste hooldamiseks makstava toetuse kohapealsete kontrollide arvu suurendamine (praegu kontrollitakse 5%). Oluline on pöörata rohkem tähelepanu hoolduse kvaliteedi kontrollimisele. Selleks tuleb planeerida ka vastavad rahalised vahendid spetsialistide tööjõu ja kasutatavate töövahendite osas koostöös Põllumajandusministeeriumiga. Infot hoolduse tulemuslikkuse ja kvaliteedi kohta annab osaliselt ka olemasolev riiklik seire, kuid väljaarendamist vajab hooldustulemuslikkuse seire komponent selles.

- **Koolituste korraldamine**

Jätkata tuleb Keskkonnaameti poolt iga-aastaselt läbi viidavat hooldustööde läbiviijate koolitamist õigete hooldusmeetmete ja alustada taastamismeetmete osas, et töö tulemus oleks kvaliteetne ning vastaks tegevuskavas seatud eesmärkidele. Koostöös Põllumajandusministeeriumiga on oluline suurendada poollooduslike koosluste ja nende hooldamise osas pädevate looduskaitseõustajate hulka.

- **Teadlikkuse suurendamine**

Senisest veelgi suuremat tähelepanu tuleb pöörata erinevate teadlikkust suurendavate teabematerjalide väljaandmisele ning erinevate meediakanalite kasutamisele poollooduslike koosluste tähtsuse selgitamiseks. Tagada tuleb individuaalne suhtlus nii maaomanike kui ka maahooldajatega, et saavutada pikaajalised kokkulepped tööde läbiviimiseks ja seeläbi jätkusuutlikkuse suurendamiseks.

5.3 Vajalike investeeringute tagamine

Hooldamise jätkusuutlikkuse tagamiseks tuleb võimaldada hooldajate juurdepääs hooldatavatele aladele, mistõttu vajab mitmeski kohas taastamist või rajamist vastav infrastruktuur (juurdepääsuteed, sillad, truubid). Taastamist ja rajamist vajav infrastruktuur on toodud lisas 4 kaardikihil. Esmajärjekorras tuleb tagada juurdepääs lamminiitudele Matsalu ja Soomaa rahvusparkides, Alam-Pedja looduskaitsealal ja Struuga maastikukaitsealal. Samuti on oluline toetada infrastruktuuri loomist teistele poollooduslikele kooslustele juurdepääsu tagamiseks.

Hooldatavate alade pindala suurenemisel on vajalik investeerida kariloomadesse ja hooldusvahenditesse. Samuti on vajalik loomade ja heina varjualuste, karjaaedade rajamine.

Samuti on vaja toetada ka kaudselt PLK-de majandamisele kaasa aitavaid investeeringuid nagu ökoloogiliselt puhta toidu tootmine ja turunduse edendamine, heina kasutamine katlamajades ja biogaasijaamades, tapamajade rajamine (sh mobiilsete tapamajade) jms. Koostöös ülikoolide jt asjakohaste asutustega tuleb välja selgitada erinevad võimalused ja neid rakendada.

5.4 Maaomandiga seotud küsimuste lahendamine

- **Eramaad**

Poollooduslike koosluste osas, mis asuvad eramaal, kuid mille omanikud ei ole huvitatud alade hooldamisest või puudub neil selleks võimalus, tuleb leida lahendus hooldustegevuse tagamiseks. Esmase tegevusena tuleb välja selgitada maaomaniku huvi tööde teostamiseks ning leida koostöös omanikuga lahendus tema maal asuva poolloodusliku koosluse säilitamiseks.

- **Jätakuvalt riigi omandis olevad maad**

Oluline on jätkuvalt riigiomandis olevate maade vormistamise protsessi kiirendamine ja selle lõpetamine aastal 2015. Üldine põhimõte on, et väärtuslikud poollooduslikud kooslused jäetakse riigi omandisse.

5.5 Meetmed poollooduslike koosluste jätkusuutliku majandamise parandamiseks

Poollooduslike koosluste jätkusuutlik majandamine on tagatud erinevate osapoolte koostöös, soodustades kohalike talunike tegevust ning leides poollooduslike koosluste keskkonnasõbralikule toodangule turustusvõimalusi. Edasiarendada tuleb poollooduslike elupaikade ökosüsteemidel põhinevaid tooteid ja teenuseid ning nende kasutamist (tooted nagu niiduliha, vill, hein ja teenused nagu turism ja looduseharidus). Võimalus jätkusuutliku majandamise parandamiseks on näiteks PLK-de hooldajate koostöövõrgustiku loomine ning Natura võrgustiku alade toodete märgistamiseks vastava toote sildi väljatöötamine. Nende eesmärkide saavutamisele saavad kaasa aidata nii poollooduslike koosluste hooldajad ise kui ka erinevad põllumajanduse ja turismiga tegelevad asutused.

Tuleks saavutada tervikliku majandustsükli käivitumine, mis võimaldab hooldajal toota ka kasumit. Eesmärgiks on poollooduslikelt kooslustelt pärit toodangu ja teenuste kasutamine ning turustamine suuremas mahus ning parematel tingimustel nii, et ka EL põllumajandustoetuste lõppemisel tasuks vähemalt ulatuslikemate poollooduslike koosluste hooldamine end ise ära.

5.6 Uuringud, inventuurid ja seire

- **Uuringud, inventuurid**

Pärandkoosluste kaitse tulemuslikuks korraldamiseks on vajalik viia läbi uuringuid vastavalt kerkinud probleemidele. Näiteks on vaja täiendavat informatsiooni poollooduslike kooslustega seotud liikide elupaiganõudluse ning liikidele sobivate hooldusvõtete ja kvaliteedi kohta. Poollooduslike koosluste elustiku inventuuride eesmärgiks on koguda andmeid eelkõige neil aladel, kus vastav info on lünklik või vananenud.

- **Seire**

Poollooduslike koosluste aktuaalse seisundiinfo omamiseks tuleb analüüsida olemasoleva eluslooduse seire piisavust ja vajadusel seda täiendada nii seireprogrammide kui ka meetodikate osas.

Poollooduslike koosluste hooldusmeetodite efektiivsuse hindamiseks on vajalik planeerida ka tegevuste (hooldamise, taastamise) tulemuslikkuse seire. Tulemuslikkuse selgitamiseks tuleb aastal 2014 välja töötada hindamismetoodika, võttes arvesse kaitsekorralduskavades planeeritud tegevusi ning juba praegu kogutavaid riikliku seire andmeid.

- **PLK piiride korrigeerimine toetusaluse pinna täpsustamiseks**

Poollooduslike koosluste hooldamise toetuste maksmisel on oluline aktuaalsete andmete olemasolu toetusaluste alade kohta. Selleks tuleb korrigeerida toetust saavate alade piire andmebaasides nii, et need vastaksid looduses toetusnõuetele vastavatele aladele ning uuendada keskkonnaregistri vastavat andmebaasi. Piiride täpsustamiseks selgitatakse kaugseire vahendite kasutamise võimalusi ja sobivust. KA korraldab poollooduslike koosluste piiride täpsustamise hooldusesse planeeritud 45 000 ha suurusel alal vähemalt 7 aastase sammuga.

5.7 Liigikaitseliselt olulised rannaalad

5.7.1 Liigikaitseliselt olulised rannaalad

Poollooduslike koosluste hulgast on eksperdid välja valinud liigikaitseliselt olulised rannaalad, kus asuvad olulised kurvitsaliste, sh niidurüdi pesitsusalad. Oluline on suunata need kooslused hooldusesse ning tagada kõrgem hoolduskvaliteet nendel aladel, kus juba niidetakse, karjatatakse.

Liigikaitseliselt olulisi rannaalaid on kokku 7500 hektarit. Andmed alade kohta on kättesaadavad Keskkonnaametist.

Liigikaitseliselt oluliste rannaalade andmeid hallatakse Keskkonnaametis ning ajakohast kaardikihti hoitakse Eesti Looduse Infosüsteemis.

Keskkonnaametil on õigus andmeid muuta:

- ekspertarvamuse alusel;
- keskkonnaregistris olevate poollooduslike koosluse piiride alusel.

5.7.2 Liigikaitseliselt oluliste rannaalade toetus

Toetust antakse „Eesti maaelu arengukava 2014–2020” meetme 10 „Põllumajanduse keskkonna- ja kliimameede” tegevuse liigi „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus” raames antava poolloodusliku koosluse hooldamise käigus täiendava hooldusnõude täitmiseks.

Toetuse andmise tingimused ja korra on kehtestanud maaeluminister 22.04.2015 määrusega nr 38 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus“.

- **Toetatav tegevus**

Poollooduslikku kooslust tuleb hooldada põhitegevusena järjepidevalt viie järjestikuse kalendriaasta jooksul.

Liigikaitseliselt olulistel rannaaladel tuleb poollooduslike koosluste täiendava hooldamise lisategevust ellu viia kohustuseperioodi ühe kalendriaasta jooksul.

Lisategevuse eest antakse toetust üksnes siis, kui seda tehakse koos poolloodusliku koosluse hooldamise põhitegevusega.

- **Toetuse ühikumäär**

Toetuse ühikumäär liigikaitseliselt oluliste rannaaladel esinevate poollooduslike koosluste täiendava hooldamise lisanõude valimisel on 232 eurot/ha³

- **Nõuded toetusõigusliku maa kohta**

Maaeluministri 27.04.2015 määruse nr 38 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus“ § 5 lõike 3 kohaselt võib lisategevuse eest toetust taotleda keskkonnaregistrisse kantud rannaalale, mis on määratud „Poollooduslike koosluste tegevuskava 2014–2020” kohaselt liigikaitseliselt oluliseks poollooduslikuks koosluseks.

³ Aladele, kus poollooduslik kooslus vastab otsetoetuse saamise tingimustele, on võimalik taotleda täiendavalt otsetoetust.

Keskkonnaamet on liigikaitseolulistel rannaaladel hulgast välja valinud toetusõiguslikud alad, mis vastavad täiendava nõude eeltingimustele.

Liigikaitseolulistel rannaaladel täiendava nõude täitmise taotlemise eeltingimused on järgmised:

- o ala peab olema vähemalt 75% ulatuses avatud veepiiriga;
- o alal ei tohi esineda puittaimestikku, va koduloomade varjekohad;
- o ala/alad, peavad moodustama vähemalt 45 hektarilise tervikliku kompleksi;
- o laidudel ei kehti 45 ha kriteerium, kuid laid peab tervikuna vastama kahele esimesele eeltingimusele – vähemalt 75% ulatuses avatud veepiir ja alal ei tohi esineda puittaimestikku, va koduloomade varjekohad.

Koduloomade varjekohtade kriteeriumid:

- o loomade varjekohti lubatakse liigikaitseolulisele alale vaid juhul kui selle ala kõrval ei ole võimalik loomadelt varjuda;
- o puudetukk kuni 0,1 ha iga 45 ha toetusõigusliku niidu kohta;
- o puudetukki võib alal olla maksimaalselt kaks, olenemata ala suurusest;
- o puittaimede kõrgus peab olema suurem kui 1,5 m;
- o puudetukk peab asuma võimalikult ala maismaapoolses osas;
- o üksikpuude ja tukkade asukohad tuleb kooskõlastada Keskkonnaametiga.

2015. a seisuga on liigikaitseolulistel rannaaladel täiendava nõude täitmise taotlemise eeltingimused täidetud ligi 1000 hektaril.

Hooldusõiguslike liigikaitseolulistel rannaaladel andmeid hallatakse Keskkonnaametis ning ajakohast kaardikihti hoitakse Eesti Looduse Infosüsteemis. Keskkonnaamet täiendab andmestikku igal aastal, lähtuvalt liigikaitseolulistel rannaaladel täiendava nõude täitmise taotlemise eeltingimustest.

• Taotlejale

Taotletav ala peab esinema kooslusel, mis on Keskkonnaameti poolt määratletud toetusõiguslikuks liigikaitseoluliseks rannaalaks.

Toetuse taotlemisel hindab Keskkonnaamet taotletaval alal liigikaitseolulistel rannaaladel täiendava nõude eeltingimuste täitmist. Kui taotletaval alal ei ole veepiiri, peab ala külgnema alaga/aladega, millel on 75% ulatuses avatud veepiir ja kuhu on taotletud poolloodusliku koosluse hooldamistoetust.

Liigikaitseolulistel rannaaladel, kus hooldustoetuse taotleja võtab kohustuse tagada kõrgema hoolduskvaliteedi, peab 1. oktoobriks vastama järgmistele nõuetele:

- o ala peab olema ülepinnaliselt vähemalt 75% ulatuses madalaks söödud rohustu;
- o alal olevad madalamad kohad, nagu lõukad, lombid jt väikeveekogud, peavad olema hooldatud;
- o ala peab olema vähemalt 75% ulatuses avatud veepiiriga;
- o alal ei tohi esineda puittaimestikku, va koduloomade varjekohad.

6. AJAKAVA JA EELARVE

Kavandatud tegevused on planeeritud ellu viia perioodil 2014–2020 nii, et aastaks 2020 oleks saavutatud Looduskaitse arengukavaga poollooduslike koosluste hooldamisele seatud eesmärk.

Poollooduslike koosluste hooldamiseks ja taastamiseks vajalike tegevuste eelarve ning prioriteetid aastate kaupa on toodud tabelis 3.

- Esimese prioriteediga tegevused on hoolduses olevate poollooduslike koosluste hooldamine ja kõrge prioriteediga niidutüüpide täiendavate alade taastamine ja hooldamine ehk looniitide (6280), puisniitide (6530), liigirikaste aruniitide (6210, 6270) ja nõmmeniitide (4030) taastamine ja hooldamine.
- Teise prioriteediga tegevused on soostunud niitude, rannaniitude ja lamminiitude taastamine. Samuti kuuluvad teise prioriteedi alla investeeringud infrastruktuurile ning hoolduseks vajalike loomade ja tehnika soetamine. Eelarvesse on summa planeeritud hinnanguliselt kaitsekorralduskavades toodud vajalike tööde mahu alusel ja kooskõlas Looduskaitse arengukavaga. Perioodi alguses on vajalik läbi viia analüüs taastamismäärade asjakohasuse osas ning ajakohastada loodushoiutoetuse määrus. Teise prioriteedi tegevuste hulka kuuluvad ka uuringud ja inventuurid ning toetavate tegevustena eesmärgi saavutamiseks planeeritud poollooduslike koosluste andmebaaside arendamine, täiendamine ning haldamine (keskkonnaregistri PLK andmebaas, kaitsekorralduskavade andmebaas, loodushoiutoetuste ja tööde andmebaas). Olulisel kohal on hooldajate ja taastajate ning ametnike koolitamine, poollooduslike koosluste eramaaomanike teavitamine ning koolitamine ja avalikkuse teadlikkuse suurendamine. Samuti on teise prioriteediga kogu PLK toetusaluste alade piiride korrigeerimine ning seire.
- Kolmanda prioriteedi alla kuulub ülejäänud niidutüüpide täiendav taastamine.

Tabel 3 Poollooduslike koosluste tegevuskava meetmed, ajakava ja maksumus (tuhandetes eurodes)

Tegevus	Priori teet	Vastutav asutus	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Kokku	Rahastus allikas
Järjepideva hoolduse tagamine 2013. a hooldatavatel aladel, maksumus	I	KA, PRIA, PM	3770	3770	3770	3770	3770	3770	3770	26390	MAK*
<i>pindala (ha)</i>			26985	26985	26985	26985	26985	26985	26985		
Taastamise I prioriteet, maksumus	I	KA, RMK	230	385	860	2030	2450	1850	1760	9565	KIK, LIFE, ÜF
<i>pindala (ha)</i>			230	615	1475	3505	5955	7805	9565		
I prioriteedi taastatud alade hooldus, maksumus	I	KA, PRIA, PM	50	132	290	622	1168	1650	2105	6017	MAK*
<i>pindala (ha)</i>			230	615	1475	3505	5955	7805	9565		
Taastamise II prioriteet, maksumus	II	KA, RMK	550	670	700	820	1180	1660	1700	7280	KIK, ÜF
<i>pindala (ha)</i>			550	1220	1920	2740	3920	5580	7280		
II prioriteedi taastatud alade hooldus, maksumus	I	KA, PRIA, PM	73	161	253	362	517	737	961	3064	MAK*
<i>pindala (ha)</i>			550	1220	1920	2740	3920	5580	7280		
Taastamise III prioriteet, maksumus	III	KA, RMK	20	50	100	160	220	280	340	1170	KIK
<i>pindala (ha)</i>			20	70	170	330	550	830	1170		
III prioriteedi taastatud alade hooldus, maksumus	I	KA, PRIA, PM	3	9	22	44	73	110	154	415	MAK, RE*
<i>pindala (ha)</i>			20	70	170	330	550	830	1170		
Lisameede rananiitude tõhusamaks hooldamiseks	I	KA, PRIA, PM	110	120	130	140	150	160	170	980	MAK
<i>pindala (ha)</i>			1 100	1 200	1 300	1 400	1 500	1 600	1 700		
Toetuskeemide ajakohastamine	II	PM, KKM	5	-	-	-	-	-	-	5	RE
Maaomandiküsimuste lahendamine (maade riigile vormistamine)	II	RMK	x	x	-	-	-	-	-	x	
Investeeringud infrastruktuurile ja hoolduseks vajaliku tehnika ja loomade soetamiseks	II	KKM	1000	1000	1800	1800	1800	1800	1800	11000	ÜF, KIK
Uuringud, inventuurid	II	KA	70	70	70	70	70	60	60	470	RE, KIK
Seire	I	KAUR	x	x	x	x	x	x	x	x	
Majandamisüksuste põhiste plaanide koostamine	II	KA	x	x	x	x	x	x	x	x	
Taastamisalade ja hooldatud niidukoosluste andmebaasi pidamine	II	KA, KAUR	15	15	15	20	20	20	20	125	RE
Taastamisalase teadlikkuse suurendamine ametnike ja hooldajate seas, koolituste korraldamine	II	KA	5	5	5	7	7	7	7	41	RE
PLK-de majandusliku jätkusuutlikkuse tagamine	III	KKM	-	-	-	-	-	-	-	-	
			5791	6267	7885	9705	11275	11944	12677	66522	

* - aladele, mis vastavad otsetoetuse tingimustele, on võimalik taotleda täiendavalt ÜPT-d (ÜPT ei sisaldu PLK tegevuskava eelarves)

x - töö teostamiseks vajalikud vahendid ei sisaldu PLK tegevuskava eelarves

Planeeritavate tegevuste rahastamisallikad on:

Taastamine

2013. a seisuga on hoolduses 26 985 ha poollooduslike kooslusi. Täiendavalt tuleb taastada veel 18 015 ha. Keskmiselt kulub 1 ha taastamiseks 1000 eurot. Kokku on taastamiseks vajaminev summa 18 015 000 eurot. Taastamist on seni põhiosas toetatud KIK-i vahenditest. 2012. aasta KIK-i rahaeraldus taastamiseks oli 700 000 eurot. Teised finantseerimisallikad on LIFE ja Ühtekuuluvusfond (ÜF).

Ligikaudne eelarve katteallikate jaotus aastani 2020 on järgmine:

- LIFE (kriitilises seisus oleva elupaikade (loopealsete, puisniitude) suuremahuliseks taastamiseks) 3,5 miljonit eurot;
- KIK 7 miljonit;
- ÜF 7,5 miljonit.

Hooldamine

Hooldamist rahastatakse valdavalt läbi Maaelu arengukava vastava meetme. Vastavalt Maaelu arengukava aastani 2020 eelnõule on hooldustoetuse määrad puisniitudel 450 eur/ha ja muudel niitudel 132 eur/ha. Nendele aladele, kus poollooduslik kooslus vastab otsetoetuse tingimustele, on võimalik taotlema täiendavalt ühtset pindalatoetust (ÜPT), mis 2012.a väljamakse alusel oli 100 eur/ha.

Rahastusvajadus on järgmine:

MAK – 35 miljonit eurot, lisaks ÜPT;

RE/KIK – 1,9 miljonit eurot.

Investeeringud

Investeeringuid rahastatakse peamiselt Ühtekuuluvusfondi vahenditest, sh poollooduslikele kooslustele juurdepääsude rekonstrueerimiseks, muu infrastruktuuri rajamiseks ning niidutehnika ja kariloomade soetamiseks.

Lisaks toetatakse SA KIK investeeringuid loomade ja niitmistehnika soetamiseks.

Rahastusvajadus on järgmine:

Ühtekuuluvusfond – ligikaudu 8,5 miljonit;

KIK – ligikaudu 2,5 miljonit.

7. TEGEVUSKAVA LÄBIVAATAMINE JA MUUTMINE

Sõltuvalt planeeritud tegevuste elluviimise edukusest ning inventuuridest ja teadusuuringutest tulenevatest ettepanekutest tuleb tegevuskava planeeritavate tööde ning eelarve osa täiendada hiljemalt aastaks 2019. Uued tööd ning maksumused tuleb planeerida perioodiks 2021–2028. Järgmise tegevuskava koostamise aluseks on käesoleva kava täitmise analüüs – kava alusel tehtud tööde dokumentatsioon, kava täitmise käigus läbiviidud seire tulemused ning nende põhjal teostatud tulemuslikkuse analüüs. Lõppeesmärgini jõudmiseks vajaliku 15 000 ha poollooduslike koosluste hooldusvajadust käsitletakse järgmiseks perioodiks koostatavas kavas.

8. LISAD

LISA 1: Hooldatavate ja taastatavate poollooduslike koosluste kaardid elupaigatüübiti

LISA 2: Hooldatavate ja taastatavate poollooduslike koosluste kaardikiht

LISA 3: Poollooduslike koosluste üldiseloostus

LISA 4: Poollooduslikel kooslustel taastamist ja rajamist vajava infrastruktuuri kaardikiht